

УДК 657

Мельник Л. В.,*кандидат економічних наук, доцент Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне,***Пашечко О. А.,***здобувач Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті розглядаються особливості обліково-аналітичного забезпечення розвитку енергетичного потенціалу з погляду його впливу на процес удосконалення управління енергетичними об'єктами.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, енергетичні ресурси, екологічний захист, природоохоронна політика, енергетична безпека.

В статье рассматриваются особенности природоресурсных платежей с точки зрения их влияния на процесс совершенствования управления энергетическими объектами.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, энергетические ресурсы, экологическая защита, природоохранная политика, энергетическая безопасность.

The article discusses the features of accounting and analytical support of the energy potential in terms of its impact on the process of improving the management of energy facilities.

Keywords: accounting and analytical support, energy resources, environmental protection, environmental policy, energy security.

Постановка проблеми. В сучасних умовах паливно-енергетичний комплекс є основою безперервного та ритмічного розвитку економіки. Енергетика виступає вагомою частиною ресурсної бази діяльності промислових підприємств, де існує тісний взаємозв'язок між використанням енергетичних ресурсів та екологічними аспектами діяльності підприємств на певній території. Тому постає необхідність практичної реалізації принципово нових складних енергетичних систем, першочерговими властивостями яких повинні бути економічність і надійність. Менеджмент таких систем повинен бути спрямований на підвищення ефективності капітальних вкладень у їх будівництво та на управління з мінімальними затратами праці та енергетичних ресурсів. Обліково-аналітичне забезпечення управлінських рішень повинне відповідати вимогам раціоналізації використання енергетичних ресурсів, що забезпечує зниження витрат на одиницю виробленої за їх допомогою продукції більшими темпами, ніж зростають витрати на розвиток системи енергозбереження регіону (підприємства).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню стану, проблем та шляхів розвитку обліково-аналітичного забезпечення енергетичної сфери приділяється велика увага. Проблеми обліку та аналізу енергетичних ресурсів досліджуються у працях В. Баранника, В. Волошина, Л. Гринів, Б. Данилишина, С. Єрохіна, С. Єрмолова, О. Кондрашова, Л. Левицької, І. Осауленка, В. Павлова, І. Синякевич, М. Хвесика, І. Черваньова, М. Чумаченка та інших.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – визначення особливостей впливу обліково-аналітичного забезпечення на процес управління енергетичними об'єктами. Завданнями дослідження є опис засад обліково-аналітичного забезпечення розвитку енергетичного потенціалу та оптимізації використання енергетичних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Україна має обмежені можливості для розвитку власного ринку енергетичних ресурсів та нереалізований у зв'язку з цим величезний потенціал у більшості галузей національного господарства.

У створенні конкурентоздатного ринку промислової продукції та надійної енергетичної системи велику роль відіграє ресурсна політика держави в цілому та у розрізі конкретних регіонів, підкріплена функціонуючою законодавчо-нормативною базою та відповідними обліково-аналітичними документами.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює розвиток паливно-енергетичної галузі в Україні є "Енергетична стратегія України на період до 2030 року", схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145-р [1].

Її стрижнем повинні стати досягнення прогресу та сталого розвитку в критичних напрямках збалансування попиту та пропозиції паливно-енергетичних ресурсів, орієнтації на нетрадиційні та поновлювані джерела енергії, аналіз яких поданий у таблиці 1, зміцнення екологічної та енергетичної безпеки, удосконалення ринкових відносин, інтеграції до міжнародної енергетичної сфери з перетворенням транзитних переваг у стратегічний ресурс. Реалізація стратегії передбачає проведення реформ у паливно-енергетичному комплексі та потребує ефективної законодавчої бази.

Таблиця 1

Показники розвитку нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії за основними напрямками освоєння, згідно з енергетичною стратегією (млн. т у. п.)

Напрями	Роки			
	2005	2010	2020	2030
Позабалансові джерела енергії (всього):	13,85	15,96	18,5	22,2
у тому числі шахтний метан	0,05	0,96	2,8	5,8
Поновлювані джерела енергії (всього):	1,661	3,842	12,054	35,53
у тому числі:				
біоенергетика	1,3	2,7	6,3	9,2
сонячна енергетика	0,003	0,032	0,284	1,1
мала гідроенергетика	0,12	0,52	0,85	1,13
геотермальна енергетика	0,02	0,08	0,19	0,7
вітроенергетика	0,018	0,21	0,53	0,7
енергія довкілля	0,2	0,3	3,9	22,7
Всього	15,51	19,83	30,55	57,73

Першочерговим завданням є створення механізмів та системи ефективного контролю за розвитком паливно-енергетичної сфери, що має стати основним засобом довготривалого, стабільного та повного забезпечення суспільно-економічних потреб у паливно-енергетичних ресурсах для досягнення та підтримки високих стандартів добробуту суспільства за умов ефективного та екологічно безпечного енергокористування.

У цьому контексті значна увага повинна приділятися питанню погашення заборгованості за використані енергоресурси, а також прогнозуванню фінансових надходжень, аналізу загального енергобалансу окремих територій та країни в цілому. Велику роль у досягненні зазначених цілей буде відігравати налагоджена чітка система контролю за споживанням енергоресурсів, включаючи обов'язкове декларування використання енергетичних ресурсів, контроль за ціноутворенням та сплатою податків.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIV, підприємства самостійно розробляють систему і форми управлінського обліку, звітності та контролю господарських операцій (п. 5, ст. 8) [2].

Офіційна бухгалтерська звітність не забезпечує можливості повного опису паливно-енергетичних ресурсів, які використовуються, що не дає змоги організувати об'єктивний облік цього виду ресурсів. Стосовно паливно-енергетичних ресурсів система обліково-аналітичного забезпечення має забезпечувати вартісний та структурний облік енергетичних ресурсів.

Вартісний облік може вестися як за окремими елементами паливно-енергетичних ресурсів, так і за їх загальною величиною. Він дає змогу відображати корисність паливно-енергетичних ресурсів, які були використані.

Структурний (якісний) облік повинен відображати стан управління паливно-енергетичними елементами і покликаний підвищити обґрунтованість управлінських рішень. Він може бути організований через збирання додаткової інформації, що є доступною персоналу у повсякденній діяльності, проте не потрапляє до традиційної звітності, наприклад, даних про кількість звернень працівників до керівництва із раціоналізаторськими пропозиціями та пропозиціями з енергозбереження.

Процес використання енергетичного потенціалу пов'язаний з появою ризиків для природного середовища, кількісне оцінювання якого сьогодні практично не здійснюється. Рівень ризиковості використання енергетичного потенціалу є фундаментальним чинником енергоекологічної безпеки в цілому.

Енергетичний потенціал території оцінюється з позицій його ефективності як зіставлення сукупних надходжень від використання енергетичних ресурсів певної якості та кількості у виробництві реальних товарів, робіт, послуг та витрат, які були понесені на управління цими ресурсами. Нові математико-економічні моделі розвитку енергетичної сфери повинні враховувати показники ефективності видобутку, переробки і споживання енергоносіїв, динаміку світових цін на енергетичні ресурси, послідовне зниження потужностей атомних станцій з поступовим виведенням їх з експлуатації, економічні ефекти від введення енергозберігаючих технологій у сфері узгодження відносин системи "навколишнє середовище – енергетика – виробництво – екологія – споживання".

Усі програми, принципи, функції державного управління та ринкового регулювання енергетичної сфери об'єктивно об'єднуються у групи за відповідними сферами, зокрема: нафтогазова, електроенергетична, ядерно-промислова, вугільно-промислова, теплоенергетична, сфера нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії, сфера ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та енергозбереження. Такий поділ полегшує та робить прозорішою методику енергетичного аналізу. Визначними

в аналізі енергетичного потенціалу постають чинники енергозбереження та один із головних елементів енергетичної безпеки – енергетична незалежність.

Нерівномірний регіональний розподіл споживання палива та енергії в Україні залишається актуальним. На сучасному етапі економічного розвитку керівники підприємств зобов'язані приймати точні та якісні управлінські рішення із застосуванням та впровадженням сучасних засобів обробки інформації для аналізу, оцінки і прогнозування діяльності підприємств.

Розвиток системи енергоекологічного менеджменту включає розробку, здійснення та аналіз енергетичної та екологічної політики як складових загальної промислової політики держави. Її необхідність породжена такими чинниками, як: диференціація регіонального розміщення виробництва; збільшення виробничих потужностей по потребах нових технологій; загострення негативного екологічного впливу виробництва на навколишнє середовище; нагромадження відходів.

До виробничо-технічних заходів оптимізації використання енергетичних ресурсів зараховують: застосування енергозберігаючих технологій; впровадження екологічно безпечних проектів на виробництві; заміна фізично і морально застарілого обладнання; ефективна автоматизація виробничих процесів; впровадження принципів мінімальності та достатності використання паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення процесів нормування ресурсів, потрібних у процесі виробництва, з метою визначення їх оптимальної кількості; удосконалення процесу забезпечення ресурсами; належна експлуатація виробничого обладнання; економне використання ресурсів.

До організаційно-економічних заходів раціонального використання енергетичних ресурсів належать: використання пільгових кредитів; впровадження підзвітності керівників та службовців в аспекті використання паливно-енергетичних ресурсів та їх збереження; застосування системи економічного стимулювання працівників за енергозберігаючі проекти, впроваджені на виробництві; застосування матеріального заохочення керівників за економне використання паливно-енергетичних ресурсів; налагодження системи державних закупівель та державного замовлення екологічно чистої продукції, виробленої з використанням енергозберігаючих технологій; звільнення від сплати податку на прибуток, отриманий від реалізації продукції, виробленої з використанням енергозберігаючих технологій; здійснення функції контролю за економним використанням паливно-енергетичних ресурсів, їх якістю та якістю продукції, що виробляється; часткова компенсація зниження доходу підприємств, що знаходяться на стадії переорієнтування виробничо-технологічних процесів з енерговитратних на енергозберігаючі.

Застосування енергозберігаючих технологій, віднесене до виробничо-технічних заходів, включає низку чинників, які додатково сприяють зниженню витрат на одиницю виготовленої продукції. Застосування енергозберігаючих технологій з одночасним впровадженням екологічно безпечних проектів забезпечує ефективне використання усіх інших видів ресурсів – фінансових, матеріальних та трудових [3, с. 39].

Чинники енергозберігаючих технологій: техніко-екологічні (застосування технологій та обладнання, які забезпечують мінімальні втрати паливно-енергетичних ресурсів; поліпшення якості використовуваних матеріальних та паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення технологічної бази, транспортування та зберігання продукції; удосконалення технологічних режимів обробки сировини з економним використанням паливно-енергетичних ресурсів); організаційні (удосконалення системи обліку та контролю за використанням паливно-енергетичних ресурсів; скорочення циклу переробки сировинно-матеріальних ресурсів; підвищення якості експлуатації технологічного обладнання; впровадження маловідходних та безвідходних технологій); соціально-економічні (аналіз використання матеріальних, трудових, фінансових та енергетичних ресурсів; застосування наукових основ менеджменту, маркетингу та аудиту з екологічною складовою; поліпшення умов праці й відпочинку працівників; застосування заходів щодо економічного стимулювання та персональної відповідальності за перевитрати ресурсів; здійснення соціально-педагогічних заходів щодо економії матеріально-технічних та паливно-енергетичних ресурсів).

Заходи енергозбереження вимагають додаткових капіталовкладень, тому для економічної раціональності використання паливно-енергетичних ресурсів слід дотримуватись мінімальних значень їх обсягу одночасно з безперебійністю виробництва та постачання, оскільки на загальні витрати впливають не лише витрати паливно-енергетичних ресурсів на виробничі цілі, але й їх нестача у певних виробничо-господарських ситуаціях.

Доцільним є впровадження на підприємстві системи нормування паливно-енергетичних ресурсів, що стимулює їх економію [4, с. 251].

Керівники підприємств зобов'язані приймати точні та якісні управлінські рішення із застосуванням і впровадженням сучасних засобів обробки інформації для аналізу, оцінки та прогнозування діяльності підприємств [5, с. 184].

Висновки. Процес удосконалення комплексного обліково-аналітичного забезпечення енергетичного потенціалу на сучасному етапі повинен об'єднувати вирішення таких проблем: мінімізації економічних затрат; впровадження енергозберігаючих технологій; ризиковості виробництва та використання

енергетичних ресурсів як складових енергетичного потенціалу території; кількісної та якісної оцінки можливих наслідків будівництва та експлуатації нових енергетичних об'єктів.

Управлінські рішення необхідно приймати у таких напрямках: зростання споживчого попиту на енергоєфективну і зниження його на енерговитратну продукцію; полегшення доступу підприємства до фінансових ресурсів для реалізації економічного зростання; поширення науково-технічних розробок з енергозбереження.

Література:

1. "Енергетична стратегія України на період до 2030 року", схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 145-р.
2. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIV.
3. Баранник В. А. Энергоемкость валового внутреннего продукта как индикатор энергетической безопасности // Малая энергетика в системе обеспечения экономической безопасности государства / Под. общ. ред. Г. К. Вороновского, И. В. Недина. – К. : Знання України, 2006. – С. 38-51.
4. Кондрашов О. М. Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в промисловості / О. М. Кондрашов // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (12). – Харків : Видавництво ХарРІ НАДУ "Магістр", 2005. – С. 247-253.
5. Ставицька О. В. Проблеми екології енергетичних об'єктів міст як головного техногенного чинника впливу на біосферу // Упр. сучас. містом. – 2003. – № 4/10-12. – С. 183-192.